Opracował: dr Franciszek Adam Wielądek

Jędrzej Moraczewski

Minister Komunikacji

06.11.1918 – 17.11.1918

Data i miejsce urodzenia: 13 stycznia 1870, Trzemeszno (poznańskie)
Data i miejsce śmierci: 5 sierpnia 1944, Sulejówek

Jędrzej Moraczewski funkcję ministra komunikacji sprawował krótko, ale ze względu na ogrom dokonań dla kraju, w tym dla kolejarzy, zasługuje na przybliżenie jego sylwetki[1]. Był synem Macieja, architekta i Anieli z Pomorskich, która zmarła z powodu gorączki poporodowej. Rodzina Moraczewskich często zmieniała miejsce zamieszkania. Po wyjeździe z Trzemeszna mieszkali w Pleszewie, później w Bydgoszczy i Krakowie; na dłużej osiedlili się we Lwowie, gdzie Jędrzej uczęszczał do III Gimnazjum, w którym zdał maturę, a następnie podjął studia na tamtejszej politechnice.

Na początku studiów jego stosunek do socjalizmu był niechętny. Później zmienił pogląd na temat tej ideologii. Zorganizował np. strajk studencki w proteście wobec usunięcia jednego z kolegów ze studiów za prowadzenie agitacji socjalistycznej. W 1893 r. wstąpił do Galicyjskiej Partii Socjaldemokratycznej, która od 1897 r. działała jako Polska Partia Socjaldemokratyczna Galicji i Śląska Cieszyńskiego. Później przez rok służył w wojsku austro-węgierskim. Po powrocie z wojska ukończył studia na politechnice i podjął prace jako inżynier w biurze drogowym wydziału krajowego we Lwowie. Następnie do 1907 r. zajmował się budową linii kolejowych w Galicji (Tarnopol – Kopyczyńce – Teresin – Skała, Sambor – Sianki, Lwów – Podhajce) oraz na Bałkanach (Split – Sinj).

W 1907 r., pod wpływem nacisków kierownictwa PPSD, wystartował w wyborach do parlamentu austriackiego i został deputowanym XI kadencji (1907-1911). Jako poseł skupiał się na działaniach na rzecz zapewnienia świadczeń socjalnych najuboższym i przestrzegania praw pracowniczych. Jego aktywność doprowadziła do poprawy warunków pracy robotników kolejowych i górników w kopalniach soli. Przysporzyło mu to popularności i pozwoliło powtórnie dostać się do parlamentu. Mandat deputowanego sprawował do października 1918 roku.

Po wybuchu I wojny światowej opowiedział się za poparciem Austro-Węgier przeciwko Rosji. Współtworzył oddziały strzeleckie, organizował zbiórki na rzecz powstających oddziałów polskich przy armii austro-węgierskiej. Od 1 sierpnia 1914 r. w szeregach Legionów Polskich, walczył m.in. pod Pirarową i Limanową. Później służył w I Brygadzie Legionów, biorąc udział m.in. w walkach na linii Styru i Stochodu. Piłsudski wyznaczył go jednak do prowadzania

[1] https://pl.wikipedia.org/wiki/Jędrzej_Moraczewski

działalności politycznej. Został członkiem Naczelnego Komitetu Narodowego[2]. W październiku awansował do stopnia porucznika.

W maju 1917 r. w Warszawie był aresztowany za działalność przeciwko Niemcom i Austriakom. Ponieważ wciąż był posłem zwolniono go, aby mógł wziąć udział w zwołanym posiedzeniu parlamentu. Z inicjatywy Moraczewskiego Koło Polskie uchwaliło wniosek o uwolnienie internowanych legionistów. Od samego początku postulował doprowadzenie do pełnej niepodległości Polski. Uważał, że do niepodległości może doprowadzić nie tylko silna armia, ale także poparcie szerokich mas społecznych. Z tego powodu organizował wiele spotkań z robotnikami i chłopami, których przekonywał do poparcia Legionów. W Wojsku Polskim został zweryfikowany w stopniu majora.

Po ogłoszeniu 7 października 1918 r. niepodległości Polski przez utworzoną przez Niemców Radę Regencyjną, środowiska lewicy niepodległościowej przystąpiły do działania. W nocy z 1 na 2 listopada powstał rząd złożony głównie z przedstawicieli lewicy, na jego czele stanął Ignacy Daszyński. W gabinecie tym Moraczewski został ministrem komunikacji. Funkcję tę pełnił od 6 do 17 listopada 1918 r. Wszedł także w skład powołanej 28 października Polskiej Komisji Likwidacyjnej, której celem było przerwanie stosunków państwowo-prawnych łączących Galicję z Austrią oraz utrzymanie bezpieczeństwa i spokoju publicznego do czasu utworzenia niepodległego państwa polskiego.

11 listopada 1918 r. z Magdeburga powrócił Józef Piłsudski. Dekretem z 14 tegoż miesiąca powierzył Ignacemu Daszyńskiemu utworzenie rządu, co się nie powiodło. Dlatego 17 listopada zadanie to przekazał Jędrzejowi Moraczewskiemu, którego misja zakończyła się sukcesem. Kierował rządem w najtrudniejszym momencie formułowania państwa, gdy brakowało stabilnych granic, administracji i prawa. Rząd miał pracować do wyborów. W związku z tym w krótkim czasie przygotował powszechne prawo wyborcze, także dla kobiet (jedno z pierwszych w Europie). Rada Ministrów pod kierownictwem Moraczewskiego prowadziła bardzo radykalną politykę społeczną, ustanowiła ośmiogodzinny dzień pracy, zagwarantowała legalność związków zawodowych i prawo do strajku, wprowadziła inspekcję pracy, ubezpieczenia chorobowe, ochronę lokatorów i uchwaliła dekret o walce z paskarstwem. Taka polityka spotkała się ze zdecydowanym sprzeciwem wielu kręgom prawicy. Po konsultacjach z Piłsudskim, jeszcze przed wyborami 16 stycznia 1919 r. rząd Moraczewskiego ustąpił.

W wyniku wyborów w 1919 r. objął mandat posła z listy PPS i został wicemarszałkiem sejmu oraz wiceprzewodniczącym sejmowego Związku Parlamentarnego PPS. Moraczewski wśród członków PPS należał do największych zwolenników Piłsudskiego.

[2] Reprezentacja polityczna Polaków w Galicji, powstała 16 sierpnia 1914 r. w Krakowie, w wyniku porozumienia wszystkich polskich środowisk.

Po wybuchu wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. stanął na czele Wydziału Wojskowego PPS. Kierował werbunkiem do oddziałów ochotniczych oraz dywersją na tyłach wojsk wroga. Później sam zgłosił się na ochotnika do wojska. Brał udział w walkach pod Włocławkiem. Za czyny podczas wojny został dwukrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych oraz Krzyżem Srebrnym Orderu Wojskowego Virtuti Militari.

W 1922 r. ponownie został posłem. 20 listopada 1925 r. powstał rząd Aleksandra Skrzyńskiego, do którego weszło PPS. Moraczewski został w tym gabinecie Ministrem Robót Publicznych. Kryzys gospodarczy i kolejne posunięcia rządu, spowodowały, że część kierownictwa PPS opowiedziała się za wyjściem z koalicji sprawującej władzę. 5 lutego 1926r. taki wniosek Moraczewski zgłosił na posiedzeniu klubu poselskiego partii. Nie uzyskał on większości; w związku z tym 6 lutego złożył dymisję.

Podczas zamachu majowego, PPS poparła Piłsudskiego. Sam Moraczewski miał swój udział w organizacji strajku kolejarzy, dzięki któremu wojska wierne rządowi nie zdołały dotrzeć do Warszawy, gdzie toczyły się walki.

Jesienią 1926 r. wszedł w skład rządu Józefa Piłsudskiego. 2 października otrzymał tekę ministra robót publicznych. Stało się tak wbrew stanowisku PPS, która przeszła do opozycji wobec sanacji. Moraczewski odmówił złożenia dymisji, po czym zrezygnował z członkostwa w Radzie Naczelnej PPS oraz złożył mandat poselski. 24 września 1927 r. został usunięty z Polskiej Partii Socjalistycznej.
Uczestniczył w kolejnych rządach: czwartym Kazimierza Bartla i Kazimierza Świtalskiego jako minister robót publicznych od 28 czerwca 1928 do 28 grudnia 1929 r. Będąc ministrem szczególną uwagę zwracał na kwestię mieszkań dla robotników. Postulował także przyspieszenie elektryfikacji kraju. Aby do tego doprowadzić, znalazł nawet inwestora zagranicznego (firma Harriman ze Stanów Zjednoczonych). Spotkało się to z licznymi sprzeciwami różnych kręgów prawicy i atakami na ministra. Zniechęciły one Moraczewskiego do dalszego sprawowania funkcji ministra i we wrześniu 1929 r. złożył dymisję.

Ważne miejsce w życiu Jędrzeja Moraczewskiego zajęła działalność związkowa. Po pierwszej wojnie światowej działał w Związku Zawodowym Kolejarzy RP. Od września 1920 r. sprawował funkcję II wiceprzewodniczącego. W 1930 r. wstąpił do Centralnego Zrzeszenia Klasowych Związków Zawodowych, a w grudniu tego roku został jego przewodniczącym. W marcu 1931 r., wraz z kilkoma działaczami, doprowadził do rozłamu w Zrzeszeniu. Opowiedziały się za nim 22 związki i ponad połowa członków. Rozłamowcy połączyli się z innymi sanacyjnymi związkami zawodowymi, tworząc Związek Związków Zawodowych (ZZZ). Pierwszy kongres organizacji odbył się 21 maja 1931 r., a Moraczewski został jej przewodniczącym. W tym czasie Związek skupiał ok. 160 tys. pracowników. ZZZ był wspierany przez rząd. Z kolei przewodniczący propagował wizję zjednoczonych robotników popierających rząd.

Związek w szczytowej fazie swego rozwoju (1934 r.) liczył 200 tys. członków. Moraczewski krytykował rząd za – jego zdaniem – zaniedbywanie wdrażania reform społecznych. To doprowadziło do tego, że obóz rządowy zainspirował szereg rozłamów wewnątrz ZZZ. Popularności Moraczewskiemu wśród robotników nie przysparzała jego niechęć do strajków. Związek zaczął tracić wpływy, a poglądy byłego premiera ewaluowały na lewo. Postulował

przeprowadzenie gruntownych przemian społecznych, dzięki którym Polska mogłaby zachować niepodległość. Pragnął rozwijać sektor państwowy. Zmienił zdanie na temat celowości przeprowadzania strajków; zaczął popierać poglądy Georges`a Sorela[3], który uważał, że: *„Mitem, który wyzwoli robotniczy heroizm w syndykatach, jest strajk generalny… Strajki zrodziły w proletariacie uczucia najszlachetniejsze, najgłębsze i posiadające największą siłę motoryczną”.*

W czasie II wojny światowej angażował się w prace spółdzielni spożywców w Sulejówku. Współpracował także z konspiracyjnym Związkiem Syndykalistów Polskich. Moraczewski zapisał się w historii jako polityk umiarkowany, prospołeczny, skupiony na budowie nowoczesnego demokratycznego państwa.

W dniu 5 sierpnia 1944 r. odłamek pocisku artyleryjskiego przebił ścianę domu i trafił w krtań Moraczewskiego powodując natychmiastową śmierć. Los nie szczędził rodziny Moraczewskich. Pierwszy ich syn Tadeusz zmarł w dzieciństwie, drugi, Kazimierz w wieku 16 lat zginął w czasie wojny polsko-bolszewickiej, trzeci syn, Adam zginął w1941 r. w Auschwitz, gdzie w 1942 r. zmarła na tyfus córka Wanda.

Został odznaczony:
Orderem Orła Białego, pośmiertnie jako wyraz najwyższego szacunku wobec znamienitych zasług poniesionych dla chwały, dobra i pożytku Rzeczpospolitej Polskiej, z okazji Obchodów Setnej Rocznicy Odzyskania Niepodległości Rzeczpospolitej Polskiej,
Krzyżem Srebrnym Orderu Wojskowego Virtuti Militari,
Krzyżem Niepodległości I Krzyżem Walecznych (dwukrotnie).
W Sulejówku, jeszcze za życia, nazwiskiem Moraczewskiego nazwano ulicę, przy której mieszkał. Obecnie ulica jego imienia istnieje w innym miejscu w Sulejówku.

[3] Georges Sorel, francuski myśliciel społeczny, socjolog: 1847-1922.